

دوفصلنامه مدیریت و توسعه ورزش

سال ششم، شماره اول، پیاپی ۱۰

دانشگاه گیلان

تحلیل روند توسعه ورزش دانشگاهی ایران در برنامه‌های کلان اول تا پنجم توسعه

فریدون منافی^{۱*}، رحیم رضائی نژاد^۲، حمیدرضا گوهررستمی^۳، صلاح دستوم^۴

تاریخ دریافت: ۹۳/۰۴/۱۲

تاریخ پذیرش: ۹۳/۱۲/۱۸

چکیده

هدف: هدف از پژوهش حاضر، تحلیل وضعیت توسعه ورزش دانشگاهی کشور در برنامه‌های کلان توسعه بود. **روش‌شناسی:** روش تحقیق توصیفی و از نوع مطالعات تحلیل اسنادی است. جامعه آماری شامل تمامی اسناد و گزارش‌های موجود و مرتبط با برنامه‌ها، رویدادها و اقدامات اداره کل تربیت بدنی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری بود. مولفه‌ها و شاخص‌های مورد نظر به صورت توصیفی بررسی، و به صورت کیفی با برنامه‌ها و اهداف توسعه ورزش دانشگاهی تطبیق داده شد. همچنین روند تغییرات برنامه‌های کلان توسعه ورزش دانشگاهی، بررسی و بر اساس چشم‌انداز ۱۴۰۴ تحلیل و تفسیر گردید.

یافته‌ها: نتایج نشان داد تغییرات ساختاری و رشد برنامه‌های توسعه ورزش دانشگاهی با وجود تأکید در برنامه دوم و سوم توسعه، فقط در برنامه چهارم صورت گرفته است. همچنین نوع و سطح رویدادها و برنامه‌ها در برنامه‌های توسعه، رشد کمی نسبتاً مطلوبی داشت، ولی ثبات و کیفیت پایین و تغییرات پیش‌بینی نشده زیادی داشته است. البته سطح پوشش دانشجویان در ورزش قهرمانی و همگانی، سرانه برنامه‌ها، امکانات و بودجه تا حد زیادی به اهداف تعیین شده دست یافته است. ضمناً تأسیس فدراسیون ملی ورزش دانشگاهی، دبیرخانه مناطق ورزشی، تغییر رویکرد از ورزش قهرمانی به همگانی و برگزاری المپیادهای سطح ملی، مهم‌ترین ابعاد اثر گذار بر روند توسعه ورزش دانشگاهی بود. به طور کلی، شاخص‌های توسعه ورزش دانشگاهی کشور تناسب مطلوبی با چشم‌انداز ۱۴۰۴ و برنامه‌های پنج ساله توسعه کشور ندارد.

نتیجه‌گیری: لذا پیشنهاد می‌شود برنامه‌ها، ساختار و تشکیلات ورزش دانشگاهی کشور در حوزه‌های آموزشی، تفریحی، همگانی و قهرمانی دانشگاهی کشور، براساس معیارها و واقعیت‌های جامعه دانشگاهی مورد بازبینی اساسی و طراحی نوین قرار گیرد.

واژه‌های کلیدی: توسعه ورزش، ورزش دانشگاهی، ورزش قهرمانی، ورزش همگانی.

۱. دکتری مدیریت ورزشی، دانشگاه گیلان

۲. استاد مدیریت ورزشی، دانشگاه گیلان

۳. استادیار مدیریت ورزشی دانشگاه گیلان

۴. دانشجوی دکتری مدیریت ورزشی، دانشگاه گیلان

نشانی الکترونیک نویسنده مسئول: manafi_f_2006@yahoo.com

مقدمه

که ورزش دانشگاهی به لحاظ ماهیت آموزشی و پرورشی می تواند نقش مهمی در توسعه ورزش کشور ایفا نماید (سند توسعه ورزش، ۱۳۸۳)، از آنجا که ورزش دانشگاهی در دسترس ترین منابع تحقیقات علوم ورزشی را در اختیار می گذارد و بسیاری از تحقیقات در ورزش دانشگاهی قابل تعمیم به سایر بخش های ورزش است. همچنین بسیاری از دانش ورزش در دانشگاه های کشور تولید می شود و ورزش دانشگاهی نیز از بسترهای اصلی مطالعات علوم ورزشی کشور است. بنابراین توسعه ورزش دانشگاهی می تواند زمینه تولید دانش ورزشی کاربردی و متناسب را برای سطوح مختلف ورزش کشور فراهم کند و پشتوانه ای غنی برای تشکیلات ورزش رقابتی کشور باشد. از این رو سنجش وضعیت توسعه آن در ابعاد مختلف ضرورت دارد.

ورزش دانشجویی در دوران قبل از انقلاب به دلیل نداشتن تشکیلات ساختاری رسمی و مسؤل اجرایی، دارای فعالیت های پراکنده ای بود. از طرف دیگر، مرور روند توسعه ورزش دانشگاهی کشور در بعد از انقلاب، نشان می دهد ورزش دانشجویی، خصوصا جنگ تحمیلی تا سال ۱۳۷۰ فعالیت چشم گیری نداشت. بعد از انقلاب فرهنگی (۱۳۶۲)، از شروع برنامه های کلان توسعه، ورزش دانشجویی کشور به تدریج دارای تشکیلات و ساختار سازمانی و اجرایی گردید و ورزش دانشجویی در قالب یکی از زیر مجموعه های اداره کل دانشجویان داخل وزارت علوم فعالیت های خود را شروع کرد. و با برنامه ریزی و اقدامات انجام گرفته، اولین مسابقات دوومیدانی دانشگاه ها در دانشگاه شهید چمران اهواز در دوران جنگ برگزار گردید. پس

ورزش دانشگاهی، بخش مهمی از فرآیند ورزش پرورشی محسوب می شود که اهداف اصلی آن، فراهم آوردن زمینه های لازم و فرصت های مناسب برای دانشجویان جهت دستیابی به فضای تفریحی و رقابتی سالم است (حسینی و همکاران، ۱۳۹۱). و همچنین بخش مهمی از اهداف بلند مدت توسعه ملی در بخش ورزش و جوانان است. علاوه بر این، دانشجویان قشر فراگیر و پویای جامعه هستند و از منظر مدیریت منابع انسانی، دانشگاه ها و مؤسسات آموزشی عالی وظیفه تأمین و تربیت نیروی انسانی متخصص، ماهر و سالم را در راستای ارتقای علمی و عملی دانشجویان دارند که در این میان توسعه و گرایش به ورزش دارای اولویت بالایی است (حمیدی و همکاران، ۱۳۹۰). همچنین برنامه های توسعه ورزش دانشگاهی در راستای برنامه های پنج ساله توسعه ورزش کشور قرار دارد و از پایه های اصلی (ورزش آموزشی و پرورشی) سطوح ورزش کشور محسوب می شود. بنابراین، سیاست گذاری و اجرای چنین برنامه هایی بایستی با تاکید بر هم سویی آن ها با برنامه های توسعه ورزش کشور و وزارت علوم مورد سنجش و ارزیابی قرار گیرد (سند توسعه ورزش، ۱۳۸۳).

در سند طرح جامع توسعه ورزش کشور، مؤلفه های مختلفی مانند، منابع مالی، نیروی انسانی، فرهنگ، محیط حقوقی، علم ورزش، سازمان های ورزشی، تأسیسات و تجهیزات برای توسعه ورزش در نظر گرفته شده است که به نظر می رسد، شاخص های مذکور می تواند در مقیاس کوچک تری ابعاد اصلی توسعه ورزش دانشگاهی را نیز پوشش می دهند. مضافا بر این

فعالیت چشم‌گیرتری نسبت به گذشته پیدا کرد (کتابچه اداره کل تربیت‌بدنی وزارت علوم، ۱۳۹۱).

با این که در طول برنامه‌های کلان اول تا پنجم توسعه کشور، در جهت توسعه ورزش ورزش دانشگاهی گام‌های زیادی برداشته شد، اما برای روشن شدن و ارزیابی ابعاد توسعه ورزش دانشگاهی مطالعات پایه و اصلی باید براساس روندها، جهت‌گیری‌ها و همچنین شاخص‌های ملی و توسعه ورزش دانشگاهی مورد بررسی قرار گیرد. یکی از روش‌های مطالعه برای الگو پردازی توسعه ورزش دانشگاه‌ها، مقایسه برنامه‌های ورزش دانشگاهی ایران با سایر کشورهاست. البته بررسی منابع اطلاع رسانی و مطالعات خارجی در این باره نشان می‌دهد که ساختار مدیریتی و اجرایی ورزش دانشگاهی در سایر کشورها با آنچه که در ایران مرسوم است بسیار متفاوت می‌باشد. مثلاً فعالیت‌های ورزش دانشجویی در کشورهای دیگر بیشتر به صورت قهرمانی و حرفه‌ای دنبال می‌شود، لیکن برنامه‌ریزی و شرکت در رویدادهای ورزشی عموماً توسط دانشجویان ورزشکار و حتی با هزینه شخصی آنها انجام می‌گیرد و دانشگاه‌ها فقط ضمن معرفی دانشجویان، مجوز لازم را برای شرکت آن‌ها در مسابقات صادر می‌کنند.

بررسی‌ها نشان می‌دهد با این که پژوهش‌های فراوانی در باره وضعیت ورزش دانشگاهی کشور انجام شده، اما همه آن‌ها بدون بررسی بسترهای توسعه دانشگاه‌ها اجرا گردیده است. مثلاً امیرتاش (۱۳۸۳)، حمیدی (۱۳۸۸)، یوسفی و همکاران (۱۳۸۹)، حسینی و همکاران، (۱۳۹۱) و طالب‌پور و همکاران (۱۳۹۱) بخشی از برنامه‌ها و فرایندهای ورزش دانشگاهی را بررسی

از آن در سال ۱۳۷۰، اولین جشنواره ورزشی دختران در دانشگاه شهید باهنر کرمان برگزار شد. در همان سال و همزمان با روند فعالیت‌ها و ایجاد زمینه و بستر مناسب، ساختار ستادی تربیت‌بدنی دانشگاه‌ها به یکی از واحدهای مستقل و تحت عنوان مدیریت اداره کل تربیت بدنی، زیر نظر معاونت دانشجویی و فرهنگی وزارت فرهنگ و آموزش عالی وقت ارتقاء یافت. این اقدام سبب شد تا روح تازه‌ای به ورزش دانشجویی دمیده شود و اهداف و برنامه‌ریزی‌های ورزش دانشجویی با انسجام بیشتری پیگیری و اجرا شود.

از آنجا که در سال‌های اولیه شکل‌گیری ساختار ورزش دانشجویی، بیشتر برنامه‌ها و رویکرد مدیریت ستادی در راستای تقویت ورزش قهرمانی انجام می‌گرفت، از این رو، اولین تیم ملی ورزشی دانشجویی در رشته بسکتبال در سال ۱۳۷۱ به مسابقات خارج از کشور اعزام گردید و این موضوع به نقطه عطفی در ورزش دانشجویی تبدیل شد. ناگفته نماند پس از آن نیز تیم‌های ورزشی زیادی، از طریق اداره کل تربیت بدنی وزارت علوم برنامه‌ریزی و به مسابقات برون مرزی اعزام شد. اولین المپیاد ورزشی دانشجویان ورزشی دانشجویان نیز در سال ۱۳۷۲ با حضور ۷۰۰۰ هزار دانشجو به میزبانی دانشگاه تهران برگزار گردید که اهمیت ویژه‌ای برای ادامه المپیادهای بعدی پیدا کرد و از آن زمان تا کنون (۱۳۹۳)، ۱۲ المپیاد ورزشی دانشجویی برگزار گردیده است. از سال ۱۳۸۴ با تأسیس فدراسیون ملی ورزش دانشجویی، برنامه‌ریزی و اعزام تیم‌های ملی ورزش دانشگاهی کشور به مسابقات برون مرزی از طریق این فدراسیون انجام گرفت و روند اعزام‌ها

شرکت کننده در برنامه‌های آموزش عمومی؛ تعداد منابع انسانی و سرانه انسانی متخصص موجود تفاوت معنی‌داری وجود ندارد، ولی در تعداد تیم شرکت کننده در ورزش قهرمانی، همگانی و تفریحی؛ سرانه بودجه، تعداد امکانات و زیر ساخت‌های ورزشی تفاوت معنی‌دار وجود دارد. علاوه بر این موارد پژوهش‌های زیادی توسعه ورزش در سطح کشوری و استانی را بررسی نموده‌اند (قاسمی و همکاران، ۱۳۸۶؛ غفرانی، ۱۳۹۰؛ زاهدی، ۱۳۹۰؛ صفاری، ۱۳۹۱). در پژوهش‌های خارج از کشور نیز مطالعاتی نسبتاً مشابه صورت گرفته (کارلسون، ۲۰۰۲؛ سوتریادو، ۲۰۰۵؛ مطالعات راهبردی فیزو، ۲۰۰۰ - ۲۰۱۰). اما دوره‌های زمانی و روند مطالعاتی آن‌ها با مطالعات داخلی متفاوت است. بررسی ورزش دانشگاهی در پنج برنامه کلان توسعه کشور نشان می‌دهد که جایگاه ورزش به تدریج در شاخص‌های توسعه ارتقا پیدا کرده است. البته یکی از دلایل اصلی آن را می‌توان به اهمیت توسعه و وجهه دوجانبه اهمیت ورزش دانشجویان و بخش علمی ورزش در دانشگاه‌ها دانست. بررسی مطالعات حوزه ورزش دانشگاهی نشان می‌دهد که تحقیقات عمدتاً بر تحلیل راهبردی، ارزیابی المپیادها و طراحی الگوی نظارت و ارزیابی برنامه‌های تربیت‌بدنی و ورزش دانشگاه‌ها متمرکز بوده است و به طور اختصاصی به بررسی وضعیت ورزش دانشگاهی کشور نپرداخته‌اند. در ورزش ملی کشور نیز مدل‌های زیادی با هدف استراتژی ورزش قهرمانی و همگانی انجام گرفته است، اما ورزش دانشگاهی کمتر بررسی شده است، به ویژه اینکه که تاکنون مطالعه‌ای در باره وضعیت توسعه ورزش دانشگاهی کشور انجام نگرفته است.

کرده‌اند که در آنها کمبود امکانات و زیر ساخت فضاهای ورزشی، کمبود نیروهای متعهد و متخصص، ضعف منابع مالی، ضعف آموزش و تحقیقات و ضعف ساختاری از عوامل باز دارنده توسعه ورزش دانشگاهی کشور معرفی شده‌اند. مثلاً میرکاظمی (۱۳۸۸) به ارزیابی عملکرد ادارات تربیت‌بدنی دانشگاه‌ها پرداخت و نشان داد که ۲۵ دانشگاه کارا و ۲۳ ناکارا و عملکرد ۸ دانشگاه افزایشی بوده است. امیرتاش و همکاران (۱۳۸۹) با بررسی المپیادهای ورزشی پنجم تا هشتم دانشجویان، مولفه‌های برگزاری رویدادها را بررسی کردند و سطح برگزاری المپیاد هشتم را در مقایسه با دو المپیاد قبلی بهتر ارزیابی کردند. حمیدی و همکاران (۱۳۸۹) به تدوین اهداف کلان، سیاست‌ها و راهبردهای ورزش دانشجویی کشور پرداختند و راهبردهای واگذاری اختیارات اجرایی به دانشگاه‌ها، فدراسیون ملی و انجمن‌های ورزشی تخصصی و دانشجویی و تقویت نظام کارآفرینی و نهضت داوطلبی ورزش دانشجویی با تکیه بر دانشجویان تربیت‌بدنی و غیره را مهم‌ترین اهداف ورزش دانشگاهی کشور معرفی کردند. همچنین حمیدی و همکاران (۱۳۹۰) در پژوهش مشابهی نتیجه گرفتند که ورزش دانشجویی در ساختار ستادی دچار ضعف است و افزایش هماهنگی در ورزش دانشجویی می‌تواند در توسعه ورزش دانشجویی تاثیر گذار باشد. مقصودی (۱۳۹۲) در مقایسه وضعیت فعلی با ده سال پیش فوق برنامه ورزشی دانشگاه‌های ایران از لحاظ برنامه، بودجه، نیروی انسانی و زیر ساخت‌های ورزشی نشان داد که بین وضعیت مورد بررسی با ۱۰ سال قبل آن در شاخص‌های تعداد برنامه‌های آموزش عمومی، همگانی و تفریحی؛ تعداد نفرات

پژوهشی است و مطالعات نظری بر اساس اسناد می‌تواند اساسی برای سیاست‌گذاری در این زمینه باشد. در این پژوهش نیز محقق درصدد آن است با روند و وضعیت توسعه ورزش دانشگاهی کشور، برنامه‌ها و مسابقات این حوزه را براساس اسناد و گزارش‌های اداره کل تربیت‌بدنی سازمان امور دانشجویان وزارت علوم مورد بررسی قرار دهد و برنامه کلان اول تا پنجم توسعه ورزش دانشگاه‌ها را تحلیل کند.

روش‌شناسی پژوهش

گزارش‌های در دسترسی را در برمی‌گرفت که در اداره کل تربیت‌بدنی سازمان امور دانشجویان وزارت علوم موجود بود (جدول ۱). ضمناً از چک لیست‌ها و رونوشت‌های با مقیاس کمی و کیفی برای دسته بندی و تحلیل اطلاعات استفاده شد.

علاوه بر این اکثر مطالعات توسعه به صورت ارزیابی شاخص‌ها از دیدگاه مدیران و متخصصان بوده و به اسناد و گزارش‌ها توجه نشده است. ضمناً، برنامه‌ریزی توسعه ورزش دانشگاهی، نیازمند سنجش‌ها عملکرد براساس اسناد بالا دستی، تطبیق با برنامه‌های کلان توسعه کشور (برنامه پنج‌گانه توسعه) می‌باشد. بنابراین ورزش دانشگاه‌ها نیاز به مطالعات مستمر کلان و تفصیلی در ابعاد مختلف را به وضوح نشان می‌دهد. علاوه بر این، ارزیابی جهت‌گیری سیاست‌های ورزش دانشجویی کشور از ضروریات

پژوهش حاضر از نوع توصیفی-تحلیلی (مطالعات گذشته‌نگر) و به صورت تحلیل مولفه‌ها و ملاک‌های اسنادی است. جامعه آماری پژوهش شامل تمامی اسناد و گزارش‌های مربوط به برنامه‌ها، فعالیت‌ها و رویدادهای ورزشی دانشگاه‌های کشور بود. نمونه آماری نیز اسناد و

جدول ۱. دسته بندی مولفه‌ها در اسناد و منابع مورد استفاده (از سال ۱۳۶۷-۱۳۹۰)

عناوین	مؤلفه	اسناد بررسی شده (تعداد/مورد در اسناد کلی)			
		گزارش	چارت	آئین‌نامه/قوانین	سند علمی
ورزش	درون دانشگاهی، سطح مناطق، المپیادهای سراسری، ...	۱۲	۵	۴	۴
قهرمانی					
ورزش همگانی	درون دانشگاهی، جشنواره‌ها، المپیادهای سراسری، ...	۱۱	۳	۶	۵
سرانه‌ها	بودجه، امکانات، مسابقات، ...	۴	۹	۸	۲
برنامه و تشکیلات	برنامه‌های کلان توسعه، رویدادها، فوق برنامه، ...	۱۴	۳	۶	۷
سازمان‌ها	اداره کل تربیت‌بدنی وزارت علوم، فدراسیون ملی ورزش دانشگاهی، ادارات تربیت‌بدنی دانشگاه‌ها، فیزو، ...	۴	۴	۴	۲

گرفت. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از آمار توصیفی و نمودارهای تحلیلی استفاده شد. شاخص‌های مورد بررسی در طول برنامه‌های توسعه براساس مندرجات خود اسناد مورد بررسی و آئین‌نامه‌های سازمان مطبوع می‌باشد.

داده‌های کمی به صورت روندهای زمانی و داده‌های کیفی به صورت الگوهای نظری براساس گزارش‌ها و تحلیل برنامه ورزش دانشگاهی استخراج و تحلیل شد. اطلاعات جمع‌آوری شده در قالب روند زمانی براساس مولفه‌های مختلف توسعه در ورزش دانشگاهی مورد بررسی قرار

یافته‌های پژوهش

شده‌اند. در بخش توسعه رویدادهای ورزش دانشگاهی و براساس داده‌های جدول ۲، بیشتر برنامه‌ها مقطعی بوده‌اند و برنامه‌ریزی یا رویکرد استراتژیکی مشاهده نشده یا وجود نداشته است. همچنین بسیاری از برنامه‌ها در ادامه و در دو یا چند مرحله (دوره) دچار ادغام یا تفکیک شده‌اند.

یافته‌های پژوهش در چند بخش شامل توسعه رویدادهای ورزش دانشگاهی، توسعه منابع و امکانات، توسعه نیروی انسانی تحت پوشش، توسعه ورزش دانشگاهی در برنامه‌اول تا پنجم توسعه؛ و شناسایی شاخص‌های تحلیل SOWT در توسعه ورزش دانشگاهی بررسی و تحلیل

جدول ۲. برنامه‌های مسابقات ورزش دانشگاهی

وضعیت فعلی	نوع طرح	تعداد دوره برگزاری	دوره زمانی	طرح
اتمام	مقطعی	۲	۱۳۸۹-۱۳۹۰	❖ المپید ورزش همگانی
اتمام	بلندمدت	۱۲	۱۳۷۲-۱۳۹۳	❖ المپیدهای قهرمانی
اتمام	مقطعی	۲	۱۳۸۷-۸۸	❖ المپید ملی
اتمام	مقطعی	۲	۱۳۸۷-۱۳۸۸	❖ المپید نخبگان علمی
جاری	بلندمدت	۱۲	از سال ۱۳۸۵	❖ طرح مناطق ورزشی
جاری	بلندمدت	۱۶	از سال ۱۳۷۸	❖ جشنواره ورزشی درون دانشگاهی
جاری	بلندمدت	۱۶	از سال ۱۳۷۸	❖ جشنواره ورزش همگانی

های شرکت کننده، تعداد تیم‌های اعزامی به مسابقات خارجی روند افزایشی تدریجی داشته است. در طی سال‌های ۷۵، ۷۶، ۷۷ کاهش قابل توجهی در روند درصد رشد پیش‌بینی شده ملاحظه می‌گردد.

توسعه کمی یا تعداد رویدادها و تیم‌های شرکت کننده یا اعزامی به مسابقات بین‌المللی تا سال ۱۳۹۰ در جدول ۳، بررسی شده است و روند طی شده نشان می‌دهد که تقریباً روند یکنواختی در توسعه این مولفه وجود داشته است. برخلاف تعداد رویدادهای ورزشی و تیم-

جدول ۳. رویدادهای ورزشی و تیم‌های شرکت کننده در مسابقات سراسری و بین‌المللی

سال مولفه‌ها	۶۷	۶۸	۶۹	۷۰	۷۱	۷۲	۷۳	۷۴	۷۵	۷۶	۷۷	۷۸
تعداد رویدادهای ورزشی	۹	۱۸	۱۷	۱۸	۲۷	۳۲	۳۵	۴۲	۴۲	۵۲	۵۴	۵۷
تعداد تیم-های شرکت کننده در مسابقات بین‌المللی	۲	۳	۵	۶	۹	۷	۶	۶	۴	۶	۷	۸
سال مولفه‌ها	۷۹	۸۰	۸۱	۸۲	۸۳	۸۴	۸۵	۸۶	۸۷	۸۸	۸۹	۹۰
تعداد رویدادهای ورزشی	۶۰	۶۴	۶۷	۷۰	۷۲	۷۵	۸۵	۹۰	۹۵	۹۷	۹۵	۱۰۰
تعداد تیم-های شرکت کننده در مسابقات بین‌المللی	۷	۹	۸	۷	۹	۱۲	۱۴	۱۴	۱۷	۱۸	۱۸	۱۹

این یافته‌ها نشان می‌دهد که توسعه این دو مولفه در ورزش دانشگاهی روند صعودی تقریباً یکنواختی داشته است و جهش قابل ملاحظه‌ای به چشم نمی‌خورد.

وضعیت بخش توسعه منابع و امکانات از نظر مولفه‌های وضعیت توسعه انجمن‌های ورزشی و فضای ورزشی در دانشگاه‌ها از سال ۱۳۸۳ تا پایان سال ۱۳۹۰ در جدول ۴، آورده شده است.

جدول ۴. روند گسترش انجمن‌ها و فضای ورزشی دانشگاهی کشور

شاخص / سال	۸۳	۸۴	۸۵	۸۶	۸۷	۸۸	۸۹	۹۰
انجمن های ورزش دانشجویی	۸۱۰	۸۴۷	۹۲۰	۹۵۰	۱۰۰۵	۱۲۳۸	۱۵۶۲	۱۶۳۲
سراهنه بودجه ورزشی دانشجویی	۳۸۰۰۰	۴۹۰۰۰	۳۰۰۰۰۰	۳۰۰۰۰۰	۳۰۰۰۰۰	۳۰۰۰۰۰	۳۵۰۰۰۰	۴۰۰۰۰۰
فضاهای ورزشی (مترمربع)	۳۷۹۰۰	۳۸۰۵۰	۷۹۶۶۰	۱۰۴۸۱۰	۱۴۸۷۰۰	۱۵۹۴۵۰	۱۶۷۲۳۴	۱۷۴۵۳۶

شاخص کلاس های داوری و مربیگری از سال ۷۲ تا ۸۹ روند صعودی داشته است. در طی این روند نیز دو جهش صعودی در سال های ۷۶ و ۸۲ تجربه شده است.

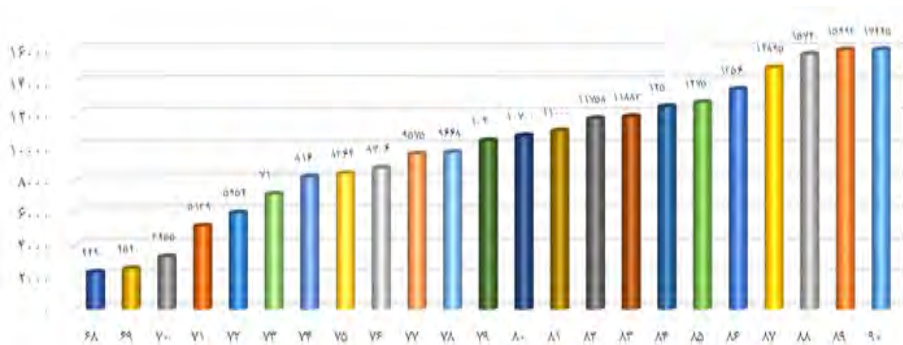
توسعه تعداد کلاس های داوری برگزار شده در دانشگاه از سال ۱۳۷۲ تا ۱۳۸۹ در جدول ۵ نشان می دهد که روند طی شده در سال های ۷۶ و ۸۶ جهش قابل ملاحظه ای داشته اند.

جدول ۵. توانمندسازی نیروی انسانی (کلاس ها، کارگاه های آموزشی و غیره)

سال	۷۲	۷۳	۷۴	۷۵	۷۶	۷۷	۷۸	۷۹	۸۰
کلاس / دوره	۶	۱۸	۳۲	۳۰	۶۲	۶۸	۶۸	۶۷	۶۹
نفر	۱۴۵	۳۷۵	۸۳۰	۷۵۰	۱۶۲۰	۱۷۵۵	۱۷۶۸	۱۷۰۰	۱۷۸۶
سال	۸۱	۸۲	۸۳	۸۴	۸۵	۸۶	۸۷	۸۸	۸۹
کلاس / دوره	۷۲	۱۵۵	۷۸	۸۰	۸۲	۹۳	۱۰۵	۱۲۲	۱۵۵
نفر	۱۸۸۷	۵۱۸۴	۲۰۴۱	۲۰۶۴	۲۱۵۵	۳۴۸۲	۵۱۸۴	۵۲۰۵	۵۲۳۰۰

روند توسعه نیروی انسانی تحت پوشش ورزش قهرمانی در دانشگاه های کشور از سال ۱۳۶۸ تا ۱۳۹۰ در شکل ۱ توصیف شده است. براساس یافته ها روند شرکت دانشجویان در مسابقات ورزشی قهرمانی سراسری دانشگاه ها از سال

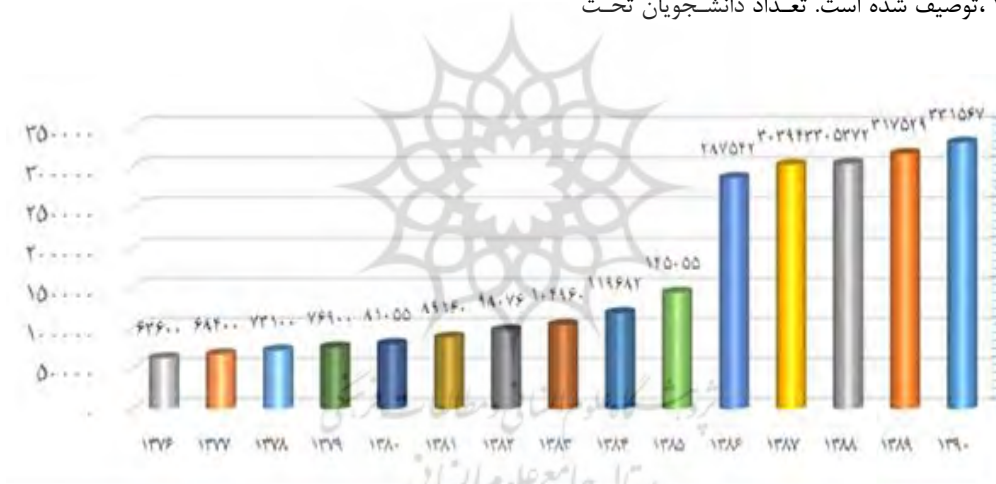
۱۳۸۴ تا ۱۳۸۷ سالانه حدود ۳ درصد برای سال های زوج و حدود ۶ درصد برای سال های فرد برای شرکت دانشجویان دختر و پسر در مسابقات سراسری رشد داشته است.

شکل ۱. عملکرد روند توسعه ورزش قهرمانی

پوشش ورزش همگانی از سال ۸۴ تا سال ۸۸ سالانه ۶٪ رشد داشته است.

روند توسعه ورزش نیروی انسانی تحت پوشش ورزش همگانی از سال ۱۳۷۶ تا ۱۳۹۰ در شکل ۲، توصیف شده است. تعداد دانشجویان تحت

شکل ۲. روند توسعه ورزش همگانی و درون دانشگاهی

تعیین شده با وجود تغییرات تحقق یافته‌اند. ضمناً بررسی محورهای ردیف عمودی جدول نشان می‌دهد تغییرات در طول برنامه‌های پنج‌گانه بسیار زیاد بوده است.

وضعیت توسعه ورزش دانشگاهی در برنامه‌های کلان اول تا پنجم توسعه براساس اهداف، تغییرات در برنامه‌ها و گزارش عملکرد در جدول ۶، بررسی شده است. این بررسی در محورهای ردیف افقی جدول نشان می‌دهد بیشتر اهداف

جدول ۶. وضعیت توسعه ورزش دانشگاهی در برنامه‌های اول تا پنجم توسعه

برنامه‌های توسعه	اهداف و سیاست	تغییرات	گزارش عملکرد	ارزیابی
برنامه اول ۱۳۶۸ - ۱۳۷۲	✓ فاقد برنامه و اعتبارات (جاری- عمرانی) مصوب	✗ تخصصی شدن معاونت-ها	- نادیده گرفته شدن شاخص‌های توسعه ورزش دانشجویی توسط سازمان برنامه و بودجه و سازمان تربیت‌بدنی	کیفی نامطلوب
برنامه دوم ۱۳۷۴ - ۱۳۷۸	✓ توسعه، خط مشی‌ها و اهداف کمی و برنامه کوتاه مدت	✗ افزایش اعتبارات ردیف جاری	- ۱۰٪ رشد برای شرکت دانشجویان	تأحیدی مطلوب
برنامه سوم ۱۳۷۹ - ۱۳۸۳	✓ برنامه ریزی جهت افزایش دانشجویان تحت پوشش مسابقات سراسری، فعالیت-های فوق برنامه کلاس‌های آموزشی مربیگری و داوری.	✗ فعالیت‌های فوق برنامه	- استقیال بیشتر دانشجویان از طرح‌های جدید - تحقق بیش از ۹۰٪ اهداف - بعضی از اهداف پیشنهادی در برنامه دوم درج نگردید	تأحیدی مطلوب
برنامه چهارم ۱۳۸۸ - ۱۳۸۴	✓ افزایش تعداد شوراهای ورزش همگانی، انجمن‌های ورزشی، میزان فضاهای امکان و تاسیسات ورزشی	✓ تدوین و جهت‌گیری برنامه‌های اصلی در راستا و براساس سیاست‌گذاری طرح جامع ورزش کشور	✓ تحقق بیشتر از اهداف	تأحیدی مطلوب
برنامه پنجم ۱۳۸۹ - ۱۳۹۴	✓ توسعه جامع ورزش دانشگاهی در راستای اصلاح ساختار سازمانی و ترویج فرهنگ ورزش، ✓ توسعه کمی و کیفی، دسترسی به ورزش پرورشی و همگانی، توسعه نظام استعدادیابی و تقویت بخش دولتی، ✓ توسعه امور پژوهشی و تربیت نیروی انسانی کیفی، ✓ توسعه شاخص‌های برنامه چهارم ✓ تغییرات برنامه‌ای و ساختاری در اجرای	✗ تغییر رویکرد ورزش دانشجویی به ورزش دانشگاهی ✗ ورزش برای کارکنان و اعضای هیئت علمی نیز در نظر گرفته شد ✗ توسعه فضاهای کم هزینه و زود بازده ✗ صعود جهشی اعتبارات جاری ورزش	- تحقق بیش از صد درصد شاخص‌ها و اهداف - رشد ۳ درصد سال‌های زوج و حدود ۶ درصد سال‌های شرکت دانشجویان در مسابقات سراسری - افزایش سرانه تامین تجهیزات و امکانات و نیز طرح‌های عمرانی - افزایش روند شرکت دانشجویان در ورزش قهرمانی	تأحیدی مطلوب

رویدادها و مسابقات

های وزارت علوم و

ورزش

✦ تغییر برنامه المپیادها

✦ تغییر رویکرد از

قهرمانی به همگانی

اسناد، بیشتر موفقیت‌ها در توسعه ورزش دانشگاهی کشور جنبه کمی داشته است. علاوه براین، چشم‌اندازهای ورزش دانشگاهی کشور براساس سرانه داخلی به طور میانگین در حدود ۶۰ درصد استانداردهای جهانی قرار دارد. توسعه ورزش دانشگاهی کشور براساس شاخص‌های مورد بررسی، روند مشخصی نداشته است و تغییرات برنامه‌ای زیاد، ثبات ساختاری کم رویدادها مشاهده شده است.

شاخص‌های بین‌المللی توسعه ورزش دانشگاهی از مطالعات راهبردی فدراسیون جهانی فیزو وبسایت این سازمان استخراج شده است وضعیت آن‌ها در توسعه ورزش دانشگاهی کشور براساس اسناد و گزارش‌های اداره کل تربیت‌بدنی وزارت علوم مورد بررسی قرار گرفته است (شکل ۳). همچنین فراتر از چشم‌انداز ۱۴۰۴ توسعه کشور، استانداردها و چشم‌اندازهای جهانی متناسب با ورزش دانشگاهی کشور بسط داده شده است. براساس یافته‌های حاصل از بررسی

شکل ۳. مقایسه شاخص‌های بین‌المللی در توسعه ورزش دانشگاهی ایران براساس برنامه‌های کلان توسعه کشور

ورزش دانشگاهی به این صورت بوده است: ژاپن؛ توسعه امکانات و رقابت در و کمک مالی به ورزش دانشگاه، آمریکا؛ توسعه مبتنی بر دانش و مهارت زندگی، انگلیس؛ رویکرد و غنی سازی رفتاری ورزش دانشجویان، چین؛ تاکید بر آموختن ورزش و مهارت‌های کاربردی آن. مسابقات ورزش قهرمانی دانشگاهی آمریکا در سه سطح (لیگ ۱، ۲ و ۳) برگزار می‌شود - که انجمن ملی ورزش قهرمانی دانشگاهی (NCAA) سازماندهی آن را بر عهده دارد، اما در هر سطح از لیگ‌ها نیز انجمن‌ها و شرکت‌های دیگر در بخش‌های مختلف آن مشارکت دارند که سود مالی زیادی به دلیل بالا بودن سطح لیگ بدست می‌آورند.

بررسی شاخص‌های بین‌المللی توسعه ورزش دانشگاهی در ورزش دانشگاهی کشور براساس اسناد و گزارش‌های اداره کل تربیت بدنی سازمان امور دانشجویان وزارت علوم نشان می‌دهد که وضعیت این شاخص‌ها در ورزش دانشگاهی کشور براساس سرانه داخلی به طور میانگین در حدود ۶۰ درصد استانداردهای جهانی قرار دارد.

با این که وضعیت ورزش دانشجویی کشورهای بسیاری از نظر ساختار و غیره قابل مقایسه با ایران نیست. با وجود این، براساس مراجعه و مطالعه منابع مختلف، جدول مقایسه اهداف و گزارش‌های ورزش پرورشی ایران و برخی کشورها انجام گردید. براساس آمار سال ۱۹۹۰ تا ۲۰۰۰ رویکرد کشورهای مختلف در توسعه

جدول ۷. مقایسه برخی از ابعاد ورزش دانشجویی در کشورهای مختلف

هدف و برنامه دوره	کشور		ایران		ژاپن		آمریکا		آلمان		ترکیه
	اهداف	گزارش	اهداف	گزارش	اهداف	گزارش	اهداف	گزارش	اهداف	گزارش	
توسعه رویکرد ارزشی و علمی	قبل از ۲۰۰۳	+	-	*	+	+	+	+	+	+	+
	۲۰۰۳ - ۲۰۱۲	+	-	+	+	+	*	+	+	+	-
توسعه مدیریت و تشکیلات	قبل از ۲۰۰۳	+	+	+	+	+	+	+	+	+	-
	۲۰۰۳ - ۲۰۱۲	+	-	*	+	+	*	+	+	+	+
توسعه منابع و امکانات	قبل از ۲۰۰۳	+	-	+	+	+	*	+	+	+	-
	۲۰۰۳ - ۲۰۱۲	+	*	+	+	+	+	+	+	+	+
ارتقای سطح بخش	قبل از ۲۰۰۳	+	-	+	+	+	+	+	+	+	+
	۲۰۰۳	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+

+	+	+	*	+	*	+	+	+	+	+	۲۰۰۳ -	آموزشی (واحد‌های
											۲۰۱۲	تربیت بدنی (عمومی)
+	+	+	+	+	+	+	*	-	-	قبل از	۲۰۰۳	توسعه ورزش همگانی و تفریحی
+	+	+	+	+	+	+	+	+	*	۲۰۰۳ -	۲۰۱۲	
-	+	+	+	+	+	+	+	-	+	قبل از	۲۰۰۳	توسعه بخش رقابتی و قهرمانی
+	*	+	+	+	+	+	+	+	+	۲۰۰۳ -	۲۰۱۲	
-	+	+	*	+	+	+	+	-	+	قبل از	۲۰۰۳	توسعه فرهنگ- سازی مشارکت و
-	+	+	+	+	+	+	+	-	+	۲۰۰۳ -	۲۰۱۲	بازخورد اجتماعی دستاوردها

- در بخش اهداف (*): تاکید ویژه و +: تاکید نسبی است) و در بخش برنامه (+): مطلوب و -: نامطلوبیت نسبی است)
- اطلاعات از منابع مختلف جمع بندی شده است: کتابچه‌های مطالعات تفصیلی سازمان تربیت بدنی؛ فیزو، ویکی‌پدیا، سایت انجمن ملی ورزش دانشگاهی آمریکا و غیره.

بحث و نتیجه‌گیری

هدف از این پژوهش بررسی روند توسعه ورزش دانشگاهی کشور براساس تحلیل اسناد، گزارش‌ها و عملکرد اداره کل تربیت بدنی وزارت علوم در طی برنامه‌های کلان اول تا پنجم توسعه کشور بود. یکی از مزایای این پژوهش تحلیل و بررسی شاخص‌های توسعه براساس گزارش‌ها و اسناد به صورت دقیق بود که می‌تواند پایه قوی برای مطالعات بعدی پیرامون توسعه ورزش دانشگاهی باشد. مطالعات اسنادی با روش تحلیل شاخص می‌تواند فارغ از هر نوع سوگیری در نظرات کارشناسان و مدیران مسؤول یا غیر مسؤول در ورزش دانشگاهی کشور براساس نتایج واقعی‌تر و ملموس‌تری بدست دهد. در این پژوهش نیز براساس آنچه که در گزارش‌ها و اسناد به ثبت رسیده است و آمار یا گزارش

مستند دارد شاخص‌های پژوهش مورد تحلیل قرار گرفته است.

بررسی رویدادهای برگزار شده نشان داد که نوع و تعداد رویدادها و برنامه‌های ورزشی برگزار شده در دانشگاه‌های کشور براساس بازه زمانی، تقارن و توالی آن‌ها، روند برنامه‌ریزی شده‌ای نداشته و بیشتر مقطعی و نه بر اساس اصول برنامه‌ریزی راهبردی و کلان گر انجام گرفته است. مخصوصاً برنامه‌های جایگزین یا متقارن افزوده شده از سال ۱۳۸۵ علاوه بر اینکه ثبات نداشته‌اند، برنامه‌های متوالی خود را نیز تحت الشعاع قرار داده‌اند. و تشکیلات رقابتی جدید (طرح مناطق ورزشی) نیز نتوانسته است پوشش مناسبی برای سطح ورزش قهرمانی دانشگاه‌ها داشته باشد. یافته‌های حمیدی و همکاران (۱۳۹۰) در تحلیل راهبردی ورزش دانشگاهی تأیید کننده این مساله می‌باشد. به طور کلی به نظر می‌رسد نوع رویدادهای برگزار شده بیش از

در ورزش دانشگاهی (بنا به نظرات مختلف رسانه‌ای و نتایج مطالعات) به دلیل عدم تحقق اهداف کیفی برنامه‌ها باشد.

بررسی مولفه‌های وضعیت توسعه انجمن‌های ورزشی در دانشگاه‌ها از سال ۱۳۸۳ تا پایان سال ۱۳۹۰ نشان می‌دهد که توسعه این دو مولفه در ورزش دانشگاهی روند صعودی تقریباً یکنواختی داشته است و جهش قابل ملاحظه‌ای به چشم نمی‌خورد. از آنجا که تعداد دانشکده و ادارات تربیت بدنی دانشگاه‌ها افزایش و همچنین تغییر ساختاری در واحدهای خود نداشته‌اند این روند طبیعی به نظر می‌رسد. همچنین بررسی روند اختصاص سرانه بودجه ورزشی دانشجویی نشان می‌دهد که در سال ۱۳۸۵ جهش قابل ملاحظه‌ای در افزایش نرخ سرانه بودجه مشاهده می‌شود. این مساله تا حد زیادی به دلیل گسترش برنامه‌ها و افزودن دبیرخانه مناطق به برنامه دانشگاه‌ها می‌باشد. نتایج یافته‌های امیرتاش در رابطه با بهبود کیفی نسبتاً بالای سطح برگزاری رویدادهای ورزشی دانشجویی در سه دوره‌های میانی احتمالاً می‌تواند به همین دلیل باشد. بررسی وضعیت سرانه فضای ورزشی نیز روند افزایشی بالایی را نشان می‌دهد که با توجه به اسناد و گزارش‌های بررسی شده، این افزایش بیشتر مربوط به سطح ورزشی همگانی و مربوط به ساخت و ساز اماکنی است که کمتر قابلیت استفاده در سطح قهرمانی را دارند.

بررسی یافته‌های مربوط به توانمندسازی نیروی انسانی (کلاس‌ها، کارگاه‌های آموزشی و غیره) نشان می‌دهد که روند طی شده در سال‌های ۷۶ و ۸۶ دارای جهش قابل ملاحظه‌ای بوده است. به نظر می‌رسد که جهش سال ۱۳۷۶ به دلیل تغییر برنامه و جهش در افزایش سرانه بودجه و

آنچه که برنامه‌ریزی براساس اهداف کلان ورزش دانشگاهی کشور باشد، تحت تاثیر مواردی مانند بودجه، تغییر ساسیت‌های وزارت علوم و به طبع آن اداره کل تربیت بدنی بوده است. بنابراین لازم است سازمان‌های متولی ورزش دانشگاهی کشور به آسیب‌شناسی، طراحی و سازماندهی مجدد ساختار و تشکیلات رقابتی و برنامه‌های آن بپردازند تا زمینه توسعه مناسب این بخش از نظام ورزش کشور فراهم شود. ضمناً پیشنهاد می‌شود اثرات رویدادها بر حسب توالی و تقارن با توجه به تفکیک قهرمانی و همگانی بیشتر مورد توجه قرار گیرد.

رویدادهای ورزشی و تیم‌های شرکت کننده در مسابقات سراسری و بین‌المللی در سال‌های ۷۵، ۷۶ و ۷۷ نشان می‌دهد (جدول ۳) کاهش قابل توجهی در روند درصد رشد پیش‌بینی شده وجود دارد که احتمالاً عدم امکان تنوع و افزایش رشته‌های ورزشی در دانشگاه‌ها، محدودیت‌های مالی و اختصاص نیافتن سرانه ورزشی در بودجه دانشگاه‌ها از دلایل آن می‌باشد. در بخش مسابقات ورزشی قهرمانی سراسری دانشگاه‌ها از ۱۳۸۴-۱۳۸۷ توجه اداره کل تربیت بدنی وزارت علوم به ویژه از سال ۸۵ بر کیفی سازی ورزش قهرمانی و توسعه ورزش همگانی قرار گرفت که این میزان رشد احتمالاً به دلایل ایجاد دفتر مشترک انجمن‌های ورزشی و واگذاری اختیارات اجرایی بیشتر به آن‌ها از سوی اداره کل تربیت بدنی بوده است. بر طبق اسناد اداره کل تربیت بدنی سازمان امور دانشجویان وزارت علوم، در طی بسیاری از سال‌ها و به خصوص در برنامه‌های کلان اول تا پنجم توسعه کشور، اهداف برنامه‌ها از لحاظ کمی تحقق یافته است. بنابراین به نظر می‌رسد چالش‌های فراوان موجود

دانشجویان دختر و پسر پیش‌بینی شده بود که براساس یافته‌ها و گزارش اداره‌کل این اهداف تقریباً محقق شده است. میزان رشد ورزش همگانی و درون‌دانشگاهی از سال ۸۴ تا سال ۸۸ ممکن است به عواملی مانند نظارت و ارزیابی برنامه‌های تربیت‌بدنی با حمایت از سیاست‌گذاری ورزش دانشجویی و الویت ورزش درون‌دانشگاهی و همگانی، افزایش سرانه بودجه ورزش دانشجویان از ۳۸/۰۰۰ ریال به ۳۰۰/۰۰۰ ریال، استقبال دانشجویان از اجرای طرح‌های ورزشی جذاب و جدید، افزایش رشته‌های متنوع و فراهم نمودن امکان دسترسی دانشجویان به فضاهای ورزشی جذاب از طریق توسعه اتاق‌های تندرستی مربوط باشد. البته ایجاد انگیزه در مدیران تربیت‌بدنی از طریق تجلیل از مدیران برتر به ویژه دانشگاه‌هایی که در فعالیت‌های همگانی ابتکارات و فعالیت‌های انگیزاننده و جذاب برای دانشجویان فراهم نمودند، افزایش سطح آگاهی‌های ورزشی دانشجویان، تغییر رویکرد اداره‌کل تربیت‌بدنی از قهرمانی به همگانی تعداد انجمن‌های ورزش دانشجویی نیز اثرگذار بوده‌اند. این رویکرد کمی جهت تشویق مشارکت دانشجویان در اجرای فعالیت‌های ورزشی و رفع کمبود نیروی انسانی در بخش ورزش دانشگاه‌ها و به عنوان یک ضرورت مورد توجه و پیگیری قرار گرفته است.

براساس یافته‌های پژوهش ورزش دانشجویی در برنامه اول توسعه از جایگاه مشخصی برخوردار نبود و به لحاظ نامشخص بودن سیاست‌ها و فقدان شاخص‌های مرتبط، امکان ارزیابی دقیق از عملکرد ورزش دانشجویی در سال‌های برنامه اول توسعه وجود ندارد.

چشم سال ۱۳۸۶ به دلیل تغییر ساختاری مربوط به شروع بکار دبیرخانه مناطق و توانایی بیشتر در پوشش دادن نیروی انسانی می‌باشد. یافته‌های مربوط به شاخص کلاس‌های داوری و مربیگری حاکی از روند صعودی کلی آن‌ها از سال ۷۲ تا ۸۹ است. در طی این روند دو چشم صعودی در سال‌های ۷۶ و ۸۲ داشته است. این روند با اهداف کمی تعیین شده در سیاست‌های اداره‌کل همخوانی داشته است (گزارش عملکرد اداره‌کل تربیت‌بدنی وزارت علوم، ۱۳۹۰). روند توسعه نیروی انسانی تحت پوشش ورزش قهرمانی در دانشگاه‌های کشور از سال ۱۳۶۸ تا ۱۳۹۰ با نسبت تقریباً یکنواختی افزایش داشته است. روند شرکت دانشجویان در مسابقات ورزشی قهرمانی سراسری دانشگاه‌ها از سال ۱۳۸۴ تا ۱۳۸۷ سالانه حدود ۳ درصد برای سال‌های زوج و حدود ۶ درصد برای سال‌های فرد برای شرکت دانشجویان دختر و پسر در مسابقات سراسری پیش‌بینی شده بود. افزایش شرکت کنندگان در سال‌های فرد به دلیل برگزاری المپیادهای ورزشی دانشگاه‌هاست و در سال‌های زوج نسبت به سال‌های فرد شاهد کاهش شرکت کنندگان بوده است. چنین تغییراتی نشان می‌دهد که این محاسبات برای توصیف مناسب یا آگاهی از دستیابی به اهداف در سازمان مذکور مناسب نمی‌باشد و پیشنهاد می‌شود که برآورد جمعیت تحت پوشش باید بر حسب مسابقات فراگیر برای همه دانشگاه‌ها باشد.

بررسی روند توسعه ورزش نیروی انسانی تحت پوشش ورزش همگانی نیز نشان می‌دهد که تعداد دانشجویان تحت پوشش این سطح از سال ۸۴ تا سال ۸۸ سالانه ۰/۶٪ رشد برای شرکت

شده برای ورزش دانشجویی، تنها یکی از آن‌ها (برنامه‌ریزی فعالیت‌های ازدیاد تعداد نفرات شرکت کننده در فوق برنامه دانشگاه‌ها) مورد پذیرش واقع شد و سایر اهداف مانند برنامه‌ریزی برای ازدیاد دانشجویان شرکت کننده پسر و دختر در مسابقات سراسری، کلاس‌های آموزشی مربیگری و داوری، شوراهای ورزش همگانی، انجمن‌های ورزشی دختران و پسران، و ازدیاد میزان فضاهای اماکن و تاسیسات ورزشی دانشگاه‌ها در برنامه دوم درج نگردید. بررسی عملکرد برنامه دوم توسعه نشان می‌دهد که سالانه ۱۰ درصد رشد برای شرکت دانشجویان دختر و پسر در مسابقات سراسری از سال ۷۲ پیش بینی شده بود که این روند با نوسان، تقریباً محقق شده بود.

از برنامه سوم توسعه به بعد در قانون برنامه‌ها، توسعه ورزش و تربیت بدنی در دو یا چند ماده به طور خاص مورد توجه قرار گرفت و در چند ماده نیز در کنار سایر مقوله‌های فرهنگی مورد تأکید و توجه قرار گرفته است از آنجا که نظام بودجه‌ریزی کشور عملاً به صورت افزایش سنواری رقم می‌خورد، لیکن چنانچه در سال‌های برنامه توسعه، حمایت‌های مالی مناسب‌تری از سوی سازمان برنامه و بودجه از ورزش دانشجویی انجام می‌گرفت ورزش دانشجویی عملاً در وضعیت بهتر و مناسب‌تری قرار می‌گرفت. اداره کل تربیت بدنی برای توسعه ورزش دانشجویی در برنامه سوم به برنامه‌ریزی پنج ساله با اهداف کلان کمی و کیفی و راهبردهای ورزش دانشجویی اقدام کرد که در این برنامه‌ریزی‌ها، جهت‌گیری برنامه‌های اصلی اعم از اهداف کلی و راهبردهای کلان در راستای سیاست گذاری برنامه‌های پنج‌ساله و طرح جامع

بررسی‌ها نشان داد که این مساله به دلیل نادیده گرفته شدن شاخص‌های توسعه ورزش دانشجویی و عدم حمایت مالی توسط سازمان برنامه و بودجه و سازمان تربیت بدنی وقت بوده است. با وجود این، برنامه‌ریزی‌های لازم برای اجرای رویدادهای ورزشی در دانشگاه‌ها از سوی اداره کل تربیت بدنی وزارت علوم انجام گرفته بود. با توجه به این یافته‌ها، کاهش قابل توجه در روند درصد رشد پیش‌بینی شده در برنامه اول سال‌های ۷۵-۷۷ وجود داشته است. بررسی‌ها نشان داد که این مساله بنا به دلایل عدم امکان افزایش رشته‌های ورزشی در دانشگاه‌ها، محدودیت‌های مالی، عدم اختصاص سرانه ورزشی در بودجه ورزش دانشگاه‌ها می‌باشد. به طور کلی براساس یافته‌های پژوهش و بررسی‌های تکمیلی آن؛ در برنامه پنج‌ساله اول توسعه کمترین توجه به ورزش دانشجویی شده است که این موضوع احتمالاً می‌تواند به علت شرایط زمان اجرای این برنامه (سال‌های سازندگی) باشد، زیرا برنامه اول توسعه، پس از دو دگرگونی و رویداد بزرگ در کشور (انقلاب اسلامی و جنگ تحمیلی) به اجرا درآمد و بعد از جنگ نیاز کشور به رشد ابعاد اصلی توسعه بیشتر بود.

با وجود این که برنامه دوم توسعه تحت تأثیر سال‌های سازندگی نوشته شد، اما کمی بیشتر به تربیت بدنی و ورزش پرداخته شد. اگر چه این توجه بسیار کلی و بیشتر متمرکز بر ایجاد زیرساخت‌ها و فضاهای ورزشی است که اقتضای سال‌های اجرای آن بود. ولی در تدوین برنامه دوم توسعه، ورزش دانشجویی نسبتاً جایگاه مشخص خود را پیدا کرد و در کمیته تدوین برنامه‌ها، از پنج هدف پیشنهادی در نظر گرفته

و در سال‌های زوج نسبت به سال‌های فرد شاهد کاهش شرکت کنندگان هستیم. ضمناً احداث فضاهای ورزشی، رشد بسیار بالایی داشت و میزان نرخ رشد عملکرد سالانه آن بین ۱۷ درصد تا ۳۱ درصد بود. این افزایش مشترکاً به دلایل رشد هدف کمی اتاق‌های ورزش دانشگاه‌ها می‌باشد. افزایش تعداد ظرفیت و تجهیزات اماکن و اتاق‌های ورزش دانشگاه‌ها به عنوان یک هدف کمی برای توسعه فضاهای کم هزینه و زود بازده در نظر گرفته شده بود و به عنوان هدفی مهم تعقیب شد. روند رشد عملکرد آن در سال ۸۶ نسبت به سال ۸۵ میزان ۳۸٪ و نسبت به سال پایه ۱۴۱٪ بوده است. اعتبارات جاری ورزش دانشگاه‌ها در سال ۸۵ به بعد صعود جهشی داشته است که این میزان رشد ۶۸٪ نسبت سال پایه می‌باشد. روند شرکت دانشجویان در ورزش قهرمانی در برنامه چهارم رشد مطلوبی داشت و در این برنامه، توسعه ورزش قهرمانی نیز مورد توجه قرار گرفته و تأکید زیادی بر احداث و ایجاد فضاها و اماکن ورزشی شده است. برنامه پنجم تنها برنامه‌ای است که توسعه متوازن ورزش را در هر سه سطح مورد توجه قرار داده است. در رویکرد جدید ورزش همگانی به جای ورزش قهرمانی اقدام به تنظیم نظام‌نامه ورزش همگانی دانشگاه‌ها کرد. در برنامه پنجم توسعه اداره کل تربیت‌بدنی سازمان امور دانشجویان براساس سیاست‌ها و شرح وظایف خود ضمن پشتیبانی ستادی از ورزش دانشگاه‌ها، سعی در ارجاع امور اجرایی به دانشگاه‌های کشور کرده و ضمن برنامه‌ریزی‌های کلان، تمرکز خود را در سیاست‌گذاری و حمایت‌های مالی ورزش دانشگاه‌ها گذاشته است.

ورزش کشور و سند راهبردی جمهوری اسلامی ایران بود که خوشبختانه با اجرای شایسته آن‌ها، اهداف فوق بر اساس ارزیابی به عمل آمده محقق گردید.

بر اساس ماده ۱۱۷ برنامه چهارم توسعه کشور، اداره کل تربیت‌بدنی سازمان امور دانشجویان وزارت علوم، متولی ورزش دانشگاه‌ها بود که باید توسعه جامع ورزش دانشگاهی را در راستای اصلاح ساختار سازمانی و ترویج فرهنگ ورزش، توسعه کمی و کیفی، دسترسی به ورزش پرورشی و همگانی، توسعه نظام استعدادیابی و تقویت بخش دولتی، توسعه امور پژوهشی و تربیت نیروی انسانی کیفی برنامه‌ریزی و اجرا نماید. در این برنامه دولت موظف شده بود براساس سند راهبردی نظام جامع، پشتیبانی‌های لازم مالی را از ورزش کشور، به خصوص در بخش ساختار و تشکیلات سازمانی، تهیه و تدوین قوانین مورد نیاز و تربیت نیروی انسانی به عمل آورد. در برنامه چهارم، سعی اداره کل بر این بود که جهت‌گیری برنامه‌های اصلی اعم از اهداف کلی و راهبردهای کلان در راستای سیاست‌گذاری طرح جامع ورزش کشور و سند راهبردی ج.ا.ا انجام گیرد و رویکرد ورزش دانشجویی به ورزش دانشگاهی تغییر یافت و علاوه بر ورزش دانشجویان، ورزش برای کارکنان و اعضای هیئت علمی نیز در نظر گرفته شد. روند شرکت دانشجویان در مسابقات ورزشی قهرمانی سراسری دانشگاه‌ها سالانه حدود ۳ درصد برای سال‌های زوج و حدود ۶ درصد برای سال‌های فرد برای شرکت دانشجویان دختر و پسر در مسابقات سراسری پیش‌بینی شده بود. افزایش شرکت کنندگان در سال‌های فرد به دلیل برگزاری المپیادهای ورزشی دانشگاه‌هاست

که اقدام مثبتی در جهت تمرکز زدایی و توانمند سازی تربیت بدنی دانشگاه‌ها می باشد. براساس یافته‌های مندرج در شکل ۳ بیشتر موفقیت‌ها در توسعه ورزش دانشگاهی کشور جنبه کمی داشت. علاوه بر این، چالش‌های اصلی توسعه ورزش دانشگاهی کشور شامل عدم وجود روندهای اصولی در توسعه، تغییرات برنامه‌ای زیاد، ثبات ساختاری و برنامه‌ای کم در برگزاری رویدادها و غیره می باشد. پیشرفت مستمر در شاخص‌های توسعه در برنامه‌ها بیانگر این است که در صورت عدم برنامه‌ریزی اساسی و تغییرات بنیادی، حتی با روند نرخ افزایشی فعلی هم نمی توان به حد مطلوبی از استانداردها نزدیک شد. البته بیشترین موفقیت در شاخص سرانه و نیروی انسانی بوده است و بنابراین در برنامه‌ریزی‌های بعدی باید توجه ویژه‌ای به چهار شاخص دیگر شود. راهبردهایی که حمیدی و همکاران (۱۳۹۰) و حسینی و همکاران (۱۳۹۱) نیز برای توسعه ورزش دانشگاهی در کشور تدوین کرده‌اند نیاز به توجه در چهار شاخص مذکور را تایید می کند. یکی از مواردی که می تواند پایه توسعه ورزش دانشگاه‌ها باشد، وجود لیگ دانشگاهی پویا در سطح درون و بین دانشگاهی می باشد که در حال حاضر در ورزش دانشگاهی کشور وجود ندارد. تعدادی از دانشگاه‌ها در برخی از رشته‌ها و به صورت بین دانشکده‌ای اقدام به برگزاری مسابقاتی در قالب لیگ کرده‌اند، اما از آنجا که ساختار و تشکیلات حرفه‌ای و پایداری وجود ندارد چنین برنامه‌هایی بازدهی کوتاه مدت و دوره‌ای دارند. یکی از چشم‌اندازهایی که می تواند دروازه ورود به سطح جهانی نیز باشد پیشرفت ایران به سطح اول آسیا (قدرت آسیایی) می باشد که فارغ از بعضی

از رشته‌های خاص (با پشتوانه تیم‌های ملی) هنوز دور از دسترس است. در شاخص مطالعات و برنامه‌ریزی نیز هم در تولید و هم در کاربرد دانش تولیدی یا مصرفی، هنوز چالش‌های زیادی در ورزش دانشگاهی کشور وجود دارد. البته باید گفت که روند بهبود توسعه شاخص‌های کلان توسعه ورزش دانشگاهی متأثر از رویکردهای بالا دستی می باشد و سیاست‌گذاری‌های کلان و در نتیجه تخصیص اعتبارات و برنامه‌ها از سطوح بالاتر نقش اصلی را در توسعه آن ایفا می کند. بنابراین به همان اندازه که می توان برنامه ورزش دانشگاهی را مورد نقد اساسی قرار داد باید به وضعیت کلی توسعه در کشور به خصوص در نظام ورزش و آموزش عالی توجه کرد.

بررسی کلی نتایج نشان می دهد با توجه به رشد و توسعه فوق برنامه دانشگاه‌ها در تعداد تیم شرکت کننده در مسابقات قهرمانی، تعداد نفرات شرکت کننده در برنامه‌های تفریحی و همگانی، رشته‌های فعال ورزشی، تعداد امکانات و زیر ساخت‌های ورزشی و لیکن در حوزه برنامه، بودجه، منابع انسانی و امکانات و زیرساخت‌های ورزشی فوق برنامه به استاندارد سازی براساس جمعیت دانشجویی نیاز دارد و می توان با بررسی قوت و ضعفها و با تدوین اهداف و استراتژی منسجم در برنامه پنجم توسعه، راهکارهای توسعه ورزش دانشجویی و فوق برنامه در دانشگاه‌ها را در آینده مشخص کرد. نتایج این پژوهش براساس تحلیل اسناد و گزارش‌های اصلی ورزش دانشگاهی به وضوح بیانگر تغییرات و بی‌ثباتی زیاد در برنامه‌ریزی و ساختار ورزش دانشگاهی می باشد. علاوه بر این با وجود پیشرفت‌های کمی زیاد در برنامه‌های توسعه، به دلیل نامناسب بودن و بی ثباتی برنامه‌ها، ورزش

➤ حمیدی، مهرداد (۱۳۸۸). تدوین اهداف کلان سیاست‌ها و راهکارهای اجرایی توسعه ورزش دانشجویی در قالب برنامه چهارم توسعه کشور. پژوهشکده تربیت بدنی و علوم ورزشی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری.

➤ یوسفی، بهرام، حسنی، زهره، طهماسبی، وریا (۱۳۸۹). بررسی عوامل مرتبط با سطح سازگاری تحصیلی دانشجویان رشته تربیت بدنی ایران، پژوهش در علوم ورزشی شماره ۲۶، صص ۱۳-۲۶.

➤ طالب پور، مهدی، جوادی پو، محمد (۱۳۹۱). برنامه راهبردی رشته علوم ورزشی، طرح پژوهشی پژوهشگاه تربیت بدنی.

➤ حمیدی، مهرداد، الهی، علیرضا، ایزدی یزدی اکبر (۱۳۸۹). تدوین راهبردهای توسعه ساختار ستادی ورزش دانشجویی ایران، پژوهش در علوم ورزشی شماره ۲۶ صص ۴۰-۲۷.

➤ امیرتاش علی محمد (۱۳۸۶). مقایسه توصیفی المپیادهای ورزشی دانشجویی پنجم، ششم و هشتم و ارائه راهکار برای ارتقاء کیفی المپیادهای ورزشی دانشجویی کشور، طرح پژوهشی پژوهشکده تربیت بدنی.

➤ مقایسه وضعیت موجود برنامه های فوق برنامه ورزشی دانشگاه های ایران با ده سال قبل (۱۳۹۲). دوفصلنامه پژوهش در مدیریت ورزشی و رفتار حرکتی سال سوم (یازده پیاپی)، شماره ۵

➤ میرکاظمی، سیده عدرا (۱۳۸۸). طراحی مدل ارزیابی عملکرد ادارات تربیت بدنی دانشگاه‌ها، رساله دکتری دانشکده تربیت بدنی دانشگاه گیلان.

➤ صفاری، مرجان (۱۳۹۱). طراحی الگوی مدل ورزش همگانی ایران، رساله دکتری، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه تربیت مدرس.

دانشگاه کارایی و اثربخشی پایینی داشته است به طوری که با وجود قشر فراگیر دانشجویی، تعاملی با سطح ورزش قهرمانی و حرفه‌ای کشور به خصوص از نظر استعدادیابی و جذب بازیکن و مربی وجود ندارد. با وجود این نباید از پیشرفت‌های برنامه سوم به بعد و تلاش‌های مدیران چشم‌پوشی کرد.

تقدیر و تشکر

در پایان از مساعدت مرکز اسناد اداره کل تربیت بدنی وزارت علوم، فدراسیون ورزش‌های دانشجویی و اداره کل تربیت بدنی دانشگاه تهران تقدیر به عمل می‌آید.

منابع

- حسینی، گلاله. حمیدی، مهرداد؛ تجاری، فرشاد (۱۳۹۱). تدوین برنامه راهبردی ورزش دانشجویی دانشگاه آزاد اسلامی، مدیریت ورزشی، شماره ۱۵، صص ۳۳-۱۵.
- حمیدی، مهرداد، الهی، علیرضا، اکبری یزدی، حسین، حمیدی، محسن (۱۳۹۰). ورزش دانشجویی جمهوری اسلامی ایران، چشم انداز و راهبردهای توسعه، مقاله طرح پژوهشی پژوهشگاه تربیت بدنی و علوم ورزشی، مطالعات مدیریت ورزشی شماره ۱۲، صص ۲۶-۱۳.
- سند راهبردی نظام جامع توسعه تربیت بدنی و ورزش کشور (۱۳۸۲). شرکت راد سامانه.
- کتابچه گزارش عملکرد اداره کل تربیت بدنی وزارت علوم (۱۳۹۱). مرکز اسناد سازمان.
- امیرتاش علی محمد. (۱۳۸۳). پنجمین المپیاد ورزشی دانشجویان کشور از دیدگاه داوران، سرپرستان، مربیان و دانشجویان شرکت کننده، حرکت بهار، ۱۹، صص ۲۲-۵.

- physical education and sport, University of stocholm.*
- www.nutrition.ucdavis.edu/Olympics/Histo.
 - Girginov Vassil, (2001). *Strategic relation and sport policy making : the case of aerobic union and school sports federation. Bulgaria journal of Sport management*, 15: 173- 194.
 - قاسمی، حمید؛ مظفری، سید امیر احمد؛ امیرتاش، علی محمد (۱۳۸۶). *توسعه ورزش از طریق تلویزیون در ایران. پژوهش در علوم ورزشی*. شماره ۱۷، صص ۱۴۸-۱۳۱.
 - غفرانی، محسن؛ گودرزی، محمود؛ سجادی، نصران؛ جلالی فراهانی، مجید؛ مقرنسی، مهدی (۱۳۸۸). *طراحی و تدوین راهبرد توسعه ورزش همگانی استان سیستان و بلوچستان*. حرکت. شماره ۳۹، صص ۱۳۱-۱۰۷.
 - کتابچه گزارش عملکرد اداره کل تربیت بدنی سازمان امور دانشجویان وزارت علوم. (۱۳۹۱). مرکز اسناد و اطلاعات.
 - زاهدی، نسرین. (۱۳۹۰). *مقایسه و اولویت بندی راهکارهای توسعه ورزش همگانی کشور از دیدگاه مدیران، کارشناسان و صاحب نظران*. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده تربیت بدنی و علوم ورزشی، دانشگاه شمال.
 - سند تفصیلی نظام جامع توسعه تربیت بدنی و ورزش کشور مطالعات تفصیلی توسعه ورزش، سازمان تربیت بدنی جمهوری اسلامی ایران. (مرکز ملی مدیریت و توسعه ورزش کشور، چاپ اول ۱۳۸۴، انتشارات سیب سبز.
 - طرح اجمالی سند راهبرد توسعه نظام جامع تربیت بدنی و ورزش. (۱۳۸۱). سازمان تربیت بدنی جمهوری اسلامی ایران، مرور دوم.
 - گزارش عملکرد سازمان تربیت بدنی جمهوری اسلامی ایران در سال های بین ۱۳۸۱ تا ۱۳۸۳ روابط عمومی سازمان تربیت بدنی جمهوری اسلامی ایران.
 - Sotiriadou, K. (2005). *The Sport Development Processes in Australia*. PhD thesis. University of Technology. Sydney.
 - Carlson, R. (2002). *Ethnio different as a determinant for sport pratical pation among children and youth, college of*

Analyzing the development trend of Iranian collegiate athletics from the first to fifth macro development programs
Fereydoon Manafi¹, Rahim Ramezanezhad², Hamidreza GoharRostami³, Salah Dastoom⁴

Received: Jul 3, 2014

Accepted: Mar 9, 2015

Abstract

Objective: The purpose of this research was to analyze the development of Iranian collegiate athletics in the macro development programs.

Methodology: The method of research is descriptive and documentary research. All the documents and reports relevant to the events, actions and activities of the physical education general office of ministry of science, research and technology were considered as research population. Components and indexes were examined descriptively and compared qualitatively with the development goals and programs of collegiate athletics. Moreover, the changing process of collegiate athletics in the macro development programs was examined and analyzed according to Iran's 1404 vision plan.

Results: The results showed that the structural changes and progress of development programs of collegiate athletics have been observed only during the fourth development program although since the beginning of the 2nd and 3rd development programs, it had been asserted to do the programs. The quantitative progress of type and level of events and programs in the development programs were evaluated fairly favorable but they had low stability and quality as well as many unpredictable changes. However, the coverage of students in athletic sport and sport for all, programs per capita, facilities and budget were close to defined goals. The prominent influential dimensions on collegiate athletics development included founding national federation of collegiate athletics and secretariat of sport regions, changed approach from athletic sport to sport for all, and holding nation-wide Olympiads. In sum, the indexes of collegiate athletics development are not in favorable accordance with Iran's 1404 vision plan and five year development program.

Conclusion: In general, it is offered to revise and redesign the programs, structures and organizations of collegiate athletics based on criteria and realities of university population in the scopes of education, recreation, sport for all, and athletic sport.

Keywords: Sport development, Collegiate athletics, Athletic sport, Sport for all.

1.Ph.D., Sport management, University of Guilan

2. Professor of Sport Management, University of Guilan

3. Associate Professor of Sport Management, University of Guilan

4. Ph.D. student of sport management, University of Guilan

*Corresponding author's Email: manafi_f_2006@ yahoo.com